

”ונהנין ממנו עצה ותושיה”

הנה – כאשר הגעתי לכתוב את אלה הדברים חל סדר הקריאה בפרשת אמור. ובפותחי ספרים ובתוכם ספה”ק רבינו בחיי מצאתי את שאהבה נפשי כי מדבר מענין שאנו עסוקין ב’.

מאמרו הראשון מיוסד על דברי החכם מכל אדם ”שפתים ישק משיב דברים נכוחים” ט) וזל”ק: – שלמה המלך למד בכאן על מעלת החכם אשר דבריו ערבים על הבריות והכל חפצים לשמען מפני שהוא מדבר דברים נכוחים ומשיב בהם לכל שואל. ואין הכוונה שראוי לנשקו בשפתים, כי מה יבא ללמד וכו’ אבל יאמר הכתוב שפתי השומעין ישק מי שהוא משיב דברים נכוחים. והכוונה לומר כי אזני הבריות קשובות לדבריו, ולבם נכון ושלם עמו לשמען, כאלו היה הוא נושק שפתי השומעין, לפי שהוא רצוי אחיו ודבריו נשמעים ומקובלים להם, זהו על דרך הפשט אוצר החכמה (עכל”ק).

בדברי קדשו של רבינו בחיי אפשר להעמיק ההבנה במאמר התנא ”ונהנין ממנו עצה ותושיה” – וכל זה הוא התוצאה משום שלומד תורה לשמ”ה, על כן מתן שכרו בצדו ”שזוכה לדברים הרבה”.

ב) אם כן מה שקבענו פרק מיוחד המדבר ”מהוראה” הוא רק להוסיף גרגרים אחדים על מה שהבאנו לעיל (מאמר זה, אות ה, או”ק א) ממה שכ’ רבינו במאמר ”לשון הקודש” – ועכ”פ זה ודאי כי המורים מתוך הקיצורים הן מבלי עולם וכו’ הבוחר בספרי הקיצורים זו דרך קצרה וארוכה כי מעולם לא יוכל לדעת שום דין כהלכתו”.

ויותר מזה כתוב במחברתו הטהורה שו”ת דברי יואל סי’ כ”ג (בסופו, עמ’ קכ”ח) וזל”ק: – ועיקר הדבר צריך ביאור רחב ואין הזמן גרמא כעת, ואין נפ”מ כי בלאו הכי הדבר ברור דאין להתיר בעומ”ר יותר מרוח אחת. וכבר כתב הפרמ”ג בסימן מ”ב בשפתי דעת (סק”ד) ובסימן מ”ג משבצות זהב (סוס”ק א) שאין להורות מתוך הקיצורים והראה שבס’ בית לחם יהודה ולחה”פ (=לחם הפנים) העתיקו ההיפך. הנה כתב זה על גאוני זמנו ק”ו במחברי זמנינו המלקטים לקוטי בתר לקוטי וכו’” (עכל”ק המצטרך כאן).

כלפי מה הדברים אמורים?

בכדי להעיר מי יתן ויהי’ אלה ד”ק אשר באמת נאמרים, שיהיו בשביל ראשי ומנהלי הישיבות לעינים, שיחזירו עטרה ליושנה. הלא הוא! עטרת תפארת הלימוד בשו”ע או”ח עם נושאי כלי השו”ע טו”ז מג”א מתצית השקל, כמו שהיינו נוהגים ללמוד לפני כמה שנים.

ג) הערה קטנה

למה שכתוב בהקדמה לשו”ת דברי יואל (עמ’ ל”א). כי שם מסופר שפעם אחת בהיות רבינו במרחץ שעראן ספרינג, היו שם שני רבנים גדולים, ותחת אחד השיחיים

זכור ימות עולם

שאל אותו אחד הרבנים על מה שרואים אצלו שהרבה פעמים משנה בהוראותיו מגברא לגברא, ממקום למקום וכו'. — ואחר יישוב קצת השיב רבינו, שידוע שמרן הק' בעל דברי חיים זצ"ל כשכתב תשובה לאיזה מקום, שקל במאזני צדק לאיזה מקום הוא כותב, ולמי התשובה מופנית וכו' וע"כ ישנם הרבה תשובות בדברי חיים מקושי הבנה ^{אוצר החכמה} ודבריו נראים כסותרים זה את זה בכמה מקומות וכו' (עכ"ל המצטרף).

והנה כבוד תורתם של הרבנים הגדולים ז"ל במקומן מונח, אבל אני לא מבין מה ששאלו, כי הרי מצינו דרך הוראה זו בספרי התשובה של רבותינו ז"ל. עיי' בשו"ת לבו"מ יו"ד ח"א שתי תשובות בשאלות חמורות (סי' קכ"ה-קכ"ו). והנה בנדון השאלה (בסי' קכ"ה) מחמיר ומצווה ^{אוצר החכמה} להמתין עם הטבילה עד כלות השנה. ובשאלה (בסי' קכ"ו) מקיל בנימוק — "אם יש איזה סכנה להסיר הרטי' וכו' בפרט במקום הדחק ולשמור מן המכשול כגון כזה (נדון השאלה) וכו'.

לפום ריהטא התבוננתי מדוע מיקל באחד ומחמיר בשני. הלא לכאורה לפי היסודות (של סי' קכ"ו) שעל ידם היקל, ה"י יכול להקל גם (בסי' קכ"ה). ואחר לימוד יסודי מצאתי את שאהבה נפשי. כי (בסי' קכ"ה) בד"ה וראיתי וכו' כותב: — שזה זמן וכו' שאל אחד ע"ד חולה שבר הטבור וכו' שנתנו לה הרופאים רטי' על הטבור בחוזק. ושצריך להיות שם שנה תמימה וכו' ושם הוי חששא ע"ד הבעל שהוא מן הקלים בארץ שלא יהי' נכשלים ח"ו שיקרב אלי' בלא טבילה. וכגון זה סמכתי להקל אם יסכימו אתי ב' גדולים וכו' (כוונתו בזה על נדון השאלה בסי' קכ"ו) אבל בנדון בגליל דמר אשר יראת ד' על פניהם ואין חשש כנ"ל לא מלאני לבי להקל ויעמידו על עצמן עד כלות השנה לטובה".

הרי דרכי ההוראה של הגאון הצ' (לבו"מ, פרי השדה) הן הן הדברים אשר השיב רבינו לרב הגדול ששאל אותו, אשר כן ה"י דרכו של כ"ק מרן רשכבה"ג הד"ח זצ"ל.

ד) דעתו הגדולה של רבינו בפסקי כ"ק מרן הד"ח זצ"ל

עכ"פ מהגדתו של ר' יוסף הי"ו למדנו, שרבינו אמר "שידוע" דרכו בקודש של כ"ק מרן וכו' (כנ"ל). — וכאשר שמענו זאת מדברי הר' יוסף נ"י כן עוד נחזה בס' מרפא לנפש-י-א) ח"ד (סי' מ"ה אות ד) שכתב: — ויעיין בתשו' ד"ח ח"ב יו"ד (סי' פ"ז) בעיר שטעו בחשבון מדידת המקוה ונכשלו וכו' וערוגה"ב יו"ד מביאה בענין אשה שטעתה בחשבון ספירת נקיים ועי"ש וכו' וכבר ה"י לי פתחון פה בזה לפני כ"ק אדמו"ר מרן מ'סאטמאר שליט"א כאשר הזכרתי לו דברי הד"ח וערוגה"ב הנ"ל, וענה בקדשו שקשה לומר כן להלכה. ומרן ד"ח מסתמא לאותו מקום שכתב בתשובה ^{הוצרך} לכתוב כן כידוע דרכו בקודש עכד"ק. אבל המעיין בתשו' ד"ח יראה שאין מקרא יוצא מידי פשוטו שמברר דבריו מש"ס ורמב"ם בכמ"ק (עכ"ל הס' מרפא לנפש).

י) הביאותי זאת בציוני טהרה לסי' קצ"ח (אות ע"ז, או"ק ו) בהרחבה. ושם הביאותי שכן מצינו גם בהוראתו של הגאון בעל שו"ת פרי השדה זצ"ל.
י-א) להגאון מוה"ר רפאל זילבער שליט"א רב בכמה קהלות ור"מ בישיבת תורה ויראה (של סאטמאר).

הרי שגם רב האי גאון שליט"א שמע מרבינו שכך הי' דרכו בקודש של כ"ק מרן הד"ח. אך מה שסיים (במרפא לנפש): — אבל המעיין בתשו' הד"ח יראה שאין מקרא יוצא מידי פשוטו שמברר דבריו מש"ס ורמב"ם וכו'.

לענ"ד אין זה פירכא כלל, כי הרי עיניך יחזו מישרים בשו"ת לבו"מ שאעפ"י שמברר הדין על בוריו, ועפ"י מחמיר בתשובה אחת, בכ"ז באותו שאלה ממש, מקיל בתשובה אחרת, וטעמו ונימוקו עמו, שבתשובה שהחמיר הוא, משום שהשואל הי' ירא שמים, ולאידך בתשובה אחרת מקיל משום שהנדון הי' קל הדעת.

ובפרט הרי מעדותו של הרב ר' יוסף (הנ"ל) למדנו שכן הי' דרכו בקודש של רבינו "הלכה ולמעשה" — דהיינו שהרבה פעמים הי' משנה בהוראותיו בקדושה, מגברא לגברא וממקום למקום, כאשר הסתמך על דרכו בקודש של כ"ק מרן הד"ח זי"ע י-ב).

ח

"השתא הכא"

"השתא הכא. לשנה הבאה בארעא דישראל (הגדה של פסח)

א) הנה כבר הזכרנו (במאמר ח, אות ט) שבשנת תשי"ט לפ"ק דרש רבינו בבית הכנסת הגדול של מאה שערים ברוב עם הדרת מלך. ובתוך הדברים אמר משמי' קדושת חו"ז הגאון"ק המגיד מנאדווארנא זצ"ל מה שכתב בספה"ק "צמח ה' לצבי" פרשת ראה יא) וזלה"ק: — איך מקום השכינה וכו' שהי' כהן גדול נכנס פעם אחת בשנה אחר כמה טבילות וקידושין וכו'. איך עתה הוא בית תורפה של ישמעאלים בית ע"ז שלהם אלא שנתקפלה ירושלים וכו' ואפשר שבקיפול ארצות באה שם רצועה מארס, עד שבנו שם בית ע"ז. והם חשבו שבנו בירושלים והם מכזבים וכו' והאריך שם בראיות מדרז"ל דקדושת א"י אינו סובל עובדי ע"ז ועובדי רצונו של מקום ר"ל, ועל כן מתקפל אותו המקום שיושבים עלי' עובדי עבו"ז, ומתחלף בארצות העמים עיי"ש.

ועפ"י הקדמה זו פירש רבינו החרוז של "הא לחמא עניא" כי לכאורה יש להבין שגם יושבי ארץ ישראל אומרים נוסח זה, "לשנה הבאה בארעא דישראל" והלא יושבי אר"י גם השתא הכא יושבים בא"י, וצ"ב.

י-ב) הנה את תשו' דברי חיים ותשו' ערוגה"ב (הנ"ל) הביאותי בשלימות בספריי. — עיי' ציוני טהרה לסי' קצ"ו (אות קס"ו) בכירור הדין, בחסרון יום או יומיים מז"נ האם האשה צריכה תשובה והאם גם הבעל צריך תשובה. והביאותי (שם) גם תשו' עצי חיים ועוד פוסקים בכירור הדין ועיי"ש. וכן הביאותי בדברינו לסי' קפ"ד (עמ' רי"ט, הערה צ"ב) ושם הוספנו שלשון ה"שערי דורא" הנה תנא דמסייע להא דכתוב בתשו' ערוגה"ב ותשו' עצי חיים. וכן הביאותי בספרי "פתחי טהרה" (אות ג), ובהקדמתי לסי' קצ"ה-צ"ו.

יא) הנה אחר הפסקה של כחודשיים שלא עסקתי בכתיבת ספר זה, איסתייע מילתא שהתחלתי להמשיך בכתיבה בפ' ראה, והנה רואה אני שמה שדרש המגיד הקדוש זצ"ל בפ' ראה, זה הדבר עלה בגורלי בפרשתן, פ' ראה להכניסם במסגרת הספר.